

Дієвими, на нашу думку, у формуванні патріотизму учнів початкової школи будуть завдання, які спонукатимуть їх самостійно добирати приклади із сучасних творів мистецтва, а також створювати вірші, картини, пісні.

Отже, в умовах сьогодення надзвичайно актуальним постало питання формування справжнього патріота України починаючи з початкової школи. Патріотичне виховання має реалізовуватися не лише в рамках інтегрованого курсу Я досліджую світ, зокрема в межах громадянської та історичної освітньої галузі, а пронизати всю навчально-виховну роботу початкової школи. Ми переконані, що дотримання вище висвітлених педагогічних умов забезпечить гарний старт у формування патріотичної вихованості учнів початкової школи.

Список використаних джерел

1.Зубцова Ю. Є. Формування патріотичних якостей молодших школярів у взаємодії школи та сім'ї: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 – теорія і методика виховання. Київ, 2012. 21 с.

2. Казьмірчук Н.С. Національне виховання студентів вищих педагогічних навчальних закладів засобами декоративно-прикладного мистецтва. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2011. №34. С. 305-308.

3. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді: Додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16. 06.2015 р. № 641 URL: rnpri.edu.ua/ua/files/vr/knpvdm16062015.doc.

4. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні від 13.01.2018 р. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2018/01/KONTSEPTSIYA-ROZVYTKU-GROMADYANSKOYI-OSVITY-V-UKRAYINI.pdf>

5. Kolesnik K., Oliinyk N., Komarivska N., Kazmirchuk N., Imbek V. Future-Teacher Soft Skills Development in the Context of Ukraine's Integration into the European Higher Education Area. International Journal of Learning, Teaching and Educational Research/ 2023. Vol. 22, № 2, P. 413-431. URL: <https://ijlter.org/index.php/ijlter/article/view/6935>.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Юля Слободянюк, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. Л. Франчук, кандидатка педагогічних наук, старша викладачка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PSYCHOLOGICAL PRINCIPLES OF FORMATION OF LEXICAL COMPETENCE OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Yulia Slobodianyuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У сучасній лінгводидактичній науці система початкового навчання мови націлена на вирішення ключових завдань, зокрема, успішної участі учнів у мовно-мовленнєвій діяльності. Особливе значення в розвитку мовлення має засвоєння лексичних знань, що включає активізацію словникового запасу та вивчення лексичних та стилістичних норм. Лексика відіграє важливу роль у комунікативному опануванні мови, і програма початкової школи передбачає вивчення лексикології одним з основних завдань опанування української мови.

Ключові слова: розвиток мовлення, лексична компетентність, словниковий запас, мовна культура, початкові класи, соціально-психологічні аспекти мовного розвитку.

Abstract. In modern linguistic and didactic science, the system of initial language learning is aimed at solving key tasks, in particular, the successful participation of students in speech and language activities. Of particular importance in the development of speech is the assimilation of

lexical knowledge, which includes the activation of the vocabulary and the study of lexical and stylistic norms. Vocabulary plays an important role in the communicative acquisition of language, and the primary school curriculum includes the study of lexicology before other language components.

Key words: *speech development, lexical competence, vocabulary, language culture, elementary grades, socio-psychological aspects of language development.*

На сучасному етапі розвитку лінгводидактичної науки система початкового навчання мови спрямована на розв'язання найважливіших завдань. Досягнення цього завдання вимагає не лише засвоєння молодшими школярами базових мовних знань і вмінь, а насамперед успішної участі учнів у навчальній мовно-мовленнєвій діяльності на уроках. Особливе значення в розвитку мовлення молодших школярів має засвоєння лексичних знань і формування на їх основі відповідних умінь і навичок. Знання лексичних понять є основою для засвоєння лексики. Вивчення лексики активізує словниковий запас учнів, збагачує їхнє мовлення новими словами, засвоює лексичні та стилістичні норми.

Загальновідомо, що лексика відіграє важливу роль у комунікативному опановуванні мови. Мовна програма типової української початкової школи включає розділи, присвячені аналізу елементів лексикології та вивченню слів, які є основними одиницями словникового запасу. Особливістю вивчення лексики в початковій школі є те, що воно рідко ґрунтується на вивченні конкретних закономірностей мови та не має твердої теоретичної бази. Слід зазначити, що лексикологія є важливою складовою української програми початкової школи та вивчається перед словотвором, морфологією й синтаксисом, оскільки молодші школярі повинні спочатку ознайомитися з лексичним багатством мови. Такий підхід забезпечує зіставлення лексичних і граматичних явищ української мови та допомагає молодшим школярам набути системних лінгвістичних знань. Опрацьовуючи лексикологічний компонент, учні можуть розвивати інтерес до вивчення української мови загалом, звертати увагу на значення слів та їх використання у власній мовленнєвій діяльності, формувати вміння добирати відповідні слова для точного вираження своїх думок та розвивати мовний слух. Вивчення лексики в початковій школі має практичне значення, оскільки сприяє розширенню знань учнів про мову, формуванню в них уявлення про слово як мовну одиницю та збагаченню їхнього словникового запасу, особливо в молодших класах.

Опановування словом для дитини – це активний і цілеспрямований процес вживання слова відповідно до його значення, стилістичних особливостей, сполучуваності з іншими словами та вміння спілкуватися і висловлювати свої думки, використовуючи багатство української лексики. Об'єктом лексикології є слово. У початковій школі учні знайомляться зі словами як носіями значення, назвами предметів та одиницями, що мають певну словотвірну структуру і можуть змінюватися. Вивчення лексики забезпечує системний підхід до засвоєння лексичних понять і створює необхідні умови для цілеспрямованого опановування словниковим складом мови. Вивчаючи розділ мовознавства «Лексикологія», учитель може показати учням «різноманітність лексичних відношень і зв'язків між словами», що, своєю чергою, сприяє формуванню словникового запасу [2].

Освітня реформа «Нова українська школа», запроваджена Міністерством освіти й науки України, зумовлена вимогами часу й була позитивно сприйнята не лише владою та європейськими партнерами, а й українським суспільством у цілому. Концепція Нової української школи передбачає системну трансформацію, головною метою якої є досягнення нової, якісної освіти на всіх рівнях. Формула Нової української школи передбачає нову роль учителя, який має стати агентом змін та мотиватором для безперервного професійного зростання [5].

У контексті вимог Нової української школи – переходу від знаннєвої до компетентнісної освітньої парадигми – актуальним є питання формування мовної й мовленнєвої компетентностей у дітей молодшого шкільного віку. На основі аналізу лексичних, психологічних і лінгвістичних джерел розглядаються поняття «мова» та

«мовлення». До основних психологічних процесів, які слід враховувати при формуванні мовних і мовленнєвих умінь і навичок дітей молодшого шкільного віку належать увага, уява, мислення, пам'ять, сприймання та осмислення, психічні особливості (почуття, емоції), особистісне відчуття мови та досвід спілкування в реальному та віртуальному просторі. Зміст поняття «мовне чуття» визначено як здатність використовувати мовні засоби в комунікативних ситуаціях на основі емоцій та інтуїції. Виокремлено такі види уваги: мимовільна, довільна та після довільна; види мислення за ступенем новизни та оригінальності (репродуктивне та продуктивне); за способом та формою діяльності (наочно-дійове, наочно-графічне, словесно-логічне (абстрактне) [5].

Науковців об'єднує одна спільна позиція щодо необхідності збільшення та збагачення словникового запасу дітей молодшого шкільного віку. З огляду на реформування початкової школи, освітній процес має бути спрямований на всебічний розвиток особистості дитини, відповідно до її вікових та індивідуальних особливостей. Загальнокультурні та морально-етичні цінності, компетентність з основних предметів, життєві та соціальні навички сприяють формуванню академічної успішності дитини. Саме тому інноваційні технології, які відповідають потребам сучасного суспільства, повинні широко використовуватися в освітньому процесі. Інноваційна освітня технологія – це ефективний спосіб організації освітнього процесу на сучасному рівні. Це певна схема або система поведінки вчителя та учня, яка призводить до досягнення конкретних цілей. Таким чином використання інноваційних технологій сприяє не лише особистісному розвитку учнів, а й формуванню їхніх словникових навичок. Адже це новий підхід до навчання, який не лише активізує роботу дітей, а й формує в них бажання пізнавати невідоме [1].

Отже, формування лексичної компетентності учнів початкової школи є ключовим етапом у процесі їхнього мовного розвитку. Вивчення психологічних особливостей учнів допомагає врахувати їхні індивідуальні потреби та особливості в процесі формування лексичної компетентності. Учитель відіграє важливу роль у формуванні лексичної компетентності учнів, адже тільки компетентний педагог може створити стимулювальне навчальне середовище, де учні отримують необхідну підтримку та мотивацію для активного вивчення мови. У забезпеченні успішного формування лексичної компетентності ефективними є різноманітні методи та прийоми навчання, такі як інтерактивні вправи, ігрові методики та використання сучасних засобів навчання.

Список використаних джерел

1. Бурденкова А. І. Формування лексичної компетентності молодших школярів засобами інноваційних технологій: кваліфікаційна робота студентки психолого-педагогічного факультету групи ПНП-м-13/ наук. керівник Н. І. Білоконна. Кривий Ріг, 2018. 89 с.
2. Дубовик С. Формування лексикологічних умінь учнів на уроках української мови в початковій школі. *Молодий вчений*. Київ. 2021. №3 (91). С. 203-207.
3. Лазаренко Н. І. Збагачення словника молодших школярів прикметниками. *Початкова школа*. 1999. №1. С. 14-17.
4. Сіранчук Н.М. Методична система формування лексичної компетентності молодшого школяра на уроках української мови як інноваційна педагогічна технологія. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Педагогічні науки: збірник наукових праць. Миколаїв: МНУ імені В.О.Сухомлинського, 2017. Вип. № 2 (57). С. 461-465.
5. Романовська Д. Психологічний супровід освітнього процесу в контексті Нової української школи. *Український вимір: міжнародний збірник науково-педагогічних, методичних статей і матеріалів з України та діаспори*. 2019. №16. Київ, 2019. С. 253-257.
6. Lapshyna I., Lyubchak L., Franchuk N., Vasylyuk A., Komarivska N. Development of Diamonological Competence of Future Primary School Teachers in the Process of Professional Training. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Rpoceedings of the International Scientific Conference. 2021. Volume I. P. 395-405. [URL: http://journals.ru.lv/index.php/SIE/article/view/6298/5012](http://journals.ru.lv/index.php/SIE/article/view/6298/5012)

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ БУЛІНГУ В ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Вікторія Смертюк, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л. В. Любчак, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського(Україна)

PREREQUISITES FOR THE EMERGENCE OF BULLING IN THE SCHOOL ENVIRONMENT OF AN ELEMENTARY SCHOOL

Victoria Smertyuk, master`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються передумови виникнення булінгу у навчально-виховному колективі молодших школярів. Акцентовується увага на профілактичних заходах щодо запобігання насиллю для збереження психологічного здоров'я учнів початкової школи.

Ключові слова: булінг, початкова школа, передумови виникнення, профілактика.

Abstract. The article reveals the prerequisites for the occurrence of bullying in the educational and educational team of younger schoolchildren. Emphasis is placed on preventive measures to prevent violence in order to preserve the psychological health of primary school students.

Key words: bullying, elementary school, prerequisites for occurrence, prevention.

У сучасному світі надзвичайно гостро постає питання булінгу, як насилля в цілому. В останні роки булінг все частіше починає проявлятися вже з перших днів перебування дитини у школі, проблема дитячого насильства у школах стає все більш актуальною. Увага до проблеми шкільного насильства сформувалася в 1990-х роках, після ряду трагічних суїцидів серед дітей молодшого шкільного віку. З того моменту проблема булінгу отримала безпрецедентну увагу з боку засобів масової інформації та стала предметом активних наукових досліджень.

Одне з найбільш актуальних завдань, яке ставиться в сучасній системі освіти, полягає у створенні й підтримці безпечного середовища [1]. Варто відзначити, що у даному контексті поняття «безпека» має на увазі під собою не стільки технічну оснащеність і заходи, пов'язані з охороною учнів, скільки створення комфортної психологічної атмосфери у шкільних колективах. Почуття захищеності безпосередньо впливає не тільки на загальний психоемоційний стан учнів, але також є запорукою успішного розвитку. Виконання зазначеної задачі передбачає необхідність розгляду різних підходів до вивчення характеру взаємовідносин між учасниками освітнього процесу. Взаємини в колективі можуть бути джерелом або підтримки, або ж загрози, надаючи, таким чином, вплив на виникнення відчуття «безпеки» або «небезпеки» освітнього середовища [7].

Булінг (bulling, від англ. Bully – забіяка, хуліган), визначається як навмисне цькування. Важливо розуміти, що цькування відрізняється від сварки, конфлікту чи непорозуміння декількома чинниками: це відбувається систематично, у різних видах та формах насилля, (економічний, фізичний, сексуальний, психологічний чи кібербулінг), стосовно однієї й тієї ж особи; цькування має злий та свідомий умисел, коли метою кривдника є заподіяння фізичної чи психологічної шкоди; зазвичай жертвою насилля стає та особа, яка є більш вразливою психологічно, фізично чи економічно, так виникає владний дисбаланс; кривдник не визнає своєї провини та не розкаюється перед жертвою [3; 4].

Конфлікти у стосунках молодших школярів трапляються досить часто, адже учні цього віку ще не набули навичок міжособистісної взаємодії. Вони не несуть у собі злого умислу, не є систематичним явищем, часто бувають випадковими; владний баланс не фігурує у конфліктних ситуаціях. В. Кравченко стверджує, що конфлікт не спрямований на пригнічення соціального статусу, фізичних можливостей, релігійних вподобань, пригнічення морального здоров'я та ментального розвитку [3].

На сьогодні виявити перші прояви булінгу в шкільному середовищі важко, адже зазвичай буллери обирають такі місця для цькування, де важко буде вчителю чи іншим працівникам закладу освіти прослідкувати та проконтролювати дії буллерів. До цих місць входять туалети, роздягальні, сходи, коридори, їдальня чи подвір'я. Дуже часто дитина може зазнавати цькування і поза межами школи – дорога додому чи школи, загальні екскурсії чи прогулянки, у власному дворі або по дорозі на додаткові гуртки чи заняття [5].

З появою новітніх технологій булінг перейшов на новий рівень – кібербулінг. Кібербулінг – це булінг із застосуванням цифрових технологій, він може проявлятися на різноманітних платформах передавання повідомлень (месенджерах), ігрових платформах та соціальних мережах. Кібербулінг містить: розповсюдження очорнювальних фото та відео матеріалів, які знімалися без дозволу жертви, або без її відома, надсилання погроз, шантажування, поширення інформації від імені жертви тощо [3; 6].

Дослідження засвідчують, що найчастіше жертвами стають діти, які мають: занижений рівень інтелекту, проблеми у навчанні (або ж навпаки, високий рівень інтелекту і високі досягнення у навчанні); виокремлення учителем певної учениці/учня серед інших; особливості у зовнішності (веснянки, руде волосся, великі вуха, незвична форма голови та ін.); проблеми зі здоров'ям (проблеми з опорно-руховим апаратом, відсутність кінцівок, заїкання, порушення мовлення, особливості зовнішності, які одразу впадати в око); інший колір шкіри; погано розвинені гігієнічні навички (дитина носить брудний одяг, відчувається неприємний запах, погано одягнена) [2].

У зв'язку з сьогодишньою ситуацією в Україні, коли щоденно вся країна здригається від масованих обстрілів країни-терориста – росії, неймовірно стрімко зростають жертви мирного населення, в їх числі й діти. За даними Офісу Генпрокурора, ювенальні прокурори повідомляють, станом на 6 лютого 2024 року, в Україні від російської агресії загинуло 523 дитини від 0 до 17 років, та понад 2017 отримали поранення з різним ступенем важкості. Діти отримали багато поранень, які заважають їм повноцінно жити, попри обставини, навіть такі діти можуть бути жертвами булінгу. Мотивацією до булінгу стають: самоствердження, боротьба за владу чи увагу, помста, нейтралізація суперника, задоволення садистських потреб (окремих осіб) та ін.

Пропонуємо наступні профілактичні заходи в школі для запобігання булінгу:

1. Контроль учителів за поведінкою дітей, взаєминами між дітьми (на перервах, у дворі школи, у місцях відпочинку тощо).
2. Систематична робота вчителя-класовода керівника з налагодження конструктивних взаємин у класному колективі. Проведення класних години та інших форм виховної роботи з теми «Мобінг, булінг», можливо за участю практичного психолога.
3. Показ власного прикладу безоцінкових висловлювань дорослих щодо особистості дитини, а також вимога застосування безоцінкових суджень від учнів.
4. Припинення будь-яких проявів глузування, насилля, цькування і просто нетолерантного ставлення дітей один щодо одного у класі.
5. Розроблення спільно з учнями правил поведінки у класі й чітке їх дотриманням.

Отже, учитель початкових класів має здійснювати систему психолого-педагогічних заходів щодо попередження булінгу:

- Ознайомлення учасників освітнього процесу з нормативно-правовою базою та що регулюється документами щодо превенції проблеми насилля в освітньому середовищі.
- Проведення зустрічей, круглих столів, семінарів, тренінгів із залученням представників правоохоронних органів, служб соціального захисту, медичних установ та інших зацікавлених організацій.
- Запровадження програми правових знань у формі гурткової, факультативної роботи.
- Організація роботи гуртків, факультативів із психології.
- Створення інформаційних куточків для учнів із переліком організацій, до яких можна звернутися у ситуації насилля та правопорушень.

- Проведення батьківських зборів як форми організації спільної діяльності батьків, учителів, практичного психолога та соціального педагога, яка передбачає їх спілкування з метою обговорення актуальних питань навчання і виховання, ухвалення рішень.

- Організація та проведення консультацій як форми роботи з батьками, яка передбачає надання фахівцями психологічної служби допомоги батькам із різних проблем родинного виховання.

- Запровадження практики систематичного проведення педагогічного консилиуму як форми спілкування учнів, учителів, фахівців психологічної служби навчального закладу та батьків, метою якої є цілісне, різнобічне вивчення особистості учня, вироблення єдиної педагогічної позиції; визначення головних напрямів удосконалення виховного процесу зусиллями вчителів, батьків, самого учня; тренінги спілкування, методики опановування аутотренінгом.

У виникненні булінгу є ряд причин, на які обов'язково потрібно звертати увагу батькам та педагогам. Тільки спільна робота всіх учасників освітнього процесу допоможе розв'язати таку важливу і складну проблему налагодження конструктивних взаємин між дітьми.

Список використаних джерел

1. Запобігання та протидія насильству: методичні рекомендації. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 18.05.2018 № 1/11-5480. С. 25-32.

2. Кібербулінг – що це та як його зупинити? URL: <https://www.unicef.org/Ukraine/cyberbullying>.

3. Кравченко І.В. Профілактика булінгу в роботі з дітьми молодшого шкільного віку. 2022. С. 15. URL: <https://www.google.com/search?q>.

4. Курс лекцій: булінг (цькування) як явище, його форми та учасники / Тілікіна Н.В., Гольцберг К.О., Мельниченко А.А. URL: <https://nupp.edu.ua/uploads/files/0/main/deps/ps/buling/module1/buling-iakiavische.pdf>.

5. Про булінг в шкільному середовищі та протидію булінгу в ліцеї. URL: <http://2school.in.ua/pro-buling-u-shkilnomu-seredovyshti-ta-protidiyu-bulingu-v-litseyi/>

6. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід: методичний посібник / Андрєєнкова В.Л., Мельничук В.О., Калашник О.А. Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 132 с.

7. Lapshyna I., Lyubchak L., Franchuk N. Formation of Communication Culture of Schoolchildren in the Process of Group Work at the Lessons of Primary School. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume III. May 22th-23th, 2020. P. 328-341. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Ганна Собо́ль, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. І. Лазаренко, докторка педагогічних наук, професорка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FEATURES OF THE FORMATION OF READING COMPETENCE YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Anna Sobol, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розкрито зміст поняття «читацька компетентність», запропоновано низку прийомів для формування читацької компетентності молодших школярів.*